

LBRIS

We know
books

REVOLUȚIA
MODELELOR

OMUL - ARIPĂ

Volum îngrijit
de **Cristina Chirvasie**

Editura
Fundației
Culturale
MEMORIA

Cuprins

Prefață / 5

Cămașa de duminică /
Nicolae Mărgineanu / 15

Omul care umblă cu scara /
Ioana-Raluca Voicu-Arnăuțoiu / 45

Omul-aripă /
Costion Nicolescu / 71

Și cu noi cum rămâne? /
Raluca Prelipceanu / 121

Lista lui Mircea /
Mircea Stanciu / 159

Cămașa de duminică

O copilărie în vreme de război

După cedarea Ardealului în 1940, părinții împreună cu noi, cei doi copii, s-au refugiat la Sibiu și vacanțele, și mai mult chiar decât vacanțele, stăteam la Obreja, un sat pe malul Târnavei, între Teiuș și Blaj, sat care nu a fost ferit nici el de război, sigur, într-un mod mai inedit. Treceau avioanele pe deasupra satului când bombardau podul de pe Mureș, pe care n-au reușit să-l dărâme. Dar trecând, trăgeau cu mitralierele. Erau niște salcâmi înalți la marginea satului și avioanele își reglau tirul pe crengile lor. Mama era foarte speriată. Mie îmi plăcea să mă uit după avioane, să le văd ce fac, dar ea mă sfătuia să intru sub un podeț betonat care se afla în fața porții, dar n-am făcut-o niciodată.

Pe urmă au venit trupele rusești care au trecut prin sat. O parte din ofițeri s-au cazat pentru o zi în casa în care locuiam. Am avut o experiență foarte ciudată, pentru că era cu ei un copil de trupă care avea vârsta mea, 5-6 ani, sau poate un pic mai mare, și el nu știa, săracul, să se joace decât de-a războiul. Eu aveam niște jucării atunci. Era un tâmplar în apropiere care ne-a dat bucățele mici de lemn și împreună cu copiii din vecini le-am asamblat și am făcut căsuțe, castele, am făcut ce puteam noi. Nu erau jucării pe vremea aia. Și, când a venit, copilul de trupă a luat un bolovan și ne-a distrus absolut toate jucăriile. El asta știa, săracul, să facă. Am

fost impresionat și n-am stat prea mult în preajma lui, deși eram curios și aș fi vrut, dar aceeași mamă protectoare m-a tras deoparte. Copilul ia lucrurile așa cum sunt și cum le înțelege el iar sfaturile părinților stau undeva, pe aproape, dar nu-l conving cu totul.

Noțiunea timpului în copilărie e mult diferită de cea a timpului de astăzi, care nu ne mai ajunge. În copilărie, mai ales la Obreja, ziua era foarte lungă, era interminabilă. Aveam tot timpul la dispoziție. Ne bucuram din plin de această viață la țară, în ciuda faptului că era o sărăcie destul de mare atunci. Încă nu erau cotele, nu venise comunismul, dar țăranii erau destul de oropsiți, deoarece erau obligați să doneze grâne pentru război, pentru armata română.

Și de atunci au fost mai multe întâmplări, dar una din ele, care ne-a afectat pe noi, copiii, a fost aceea că, la plecare, rușii au lăsat un cal slab, abia se mai ținea pe picioare, o mârțoaică. L-au lăsat la marginea satului, probabil că le-a fost milă să-l împuște. Nu era capabil de muncă și atunci sătenii l-au lăsat în pace și, astfel, a devenit bucuria noastră, a copiilor, să ne ocupăm de el. Stăteam în preajma lui, îl duceam la păscut, îi dădeam fân, îl spălam în Târnavă. Era o apă mică și nu era un pericol. Și încet-încet calul, cred că mai mult din dragostea noastră pe care a simțit-o din plin, s-a întremat și a început să prindă în greutate, în putere, și atunci ne-a îngăduit să-l călărim. L-am dus la marginea unui gard, pe care ne puteam cățăra și de acolo săream călare pe el. Era foarte, foarte blând și ne lăsa să-l călărim rând pe rând. Era o fericire! După două-trei săptămâni, nu-mi amintesc exact, într-o dimineață, a

dispărut. Am aflat că au trecut trupele rusești înapoi, l-au găsit refăcut și l-au luat. Am fost foarte abătuți. A plecat prietenul nostru drag de care ne legasem toți.

Bunica. Bucuria simplității

Povestea asta e legată de tatăl meu¹. El a fost foarte bun la școala elementară din sat, unde era un învățător care a spus că, neapărat, Nicolae trebuie să meargă mai departe la școală. Și tata voia să meargă la școală, dar s-a speriat când a ajuns prima dată la Blaj, când și-a dat seama că va rămâne de-acum singur acolo. Mama, care l-a condus, a realizat și ea că această despărțire va fi pentru ani lungi și atunci i-a dat acest sfat, care i-a rămas tatălui meu în inimă toată viața și ni l-a transmis și nouă, copiilor, iar eu îl transmit mai departe nepoților. I-a spus: *„Copile, să ai grijă să ai sufletul curat așa cum ți-e cămașa pe care ți-o spăl eu când te duci duminica la biserică!”*.

Bunica noastră era o femeie simplă, dar foarte înțeleaptă. Noi începusem să învățăm la școală astronomie și o întrebam: *„Cât sunt stelele de mari?”*. *„Copile, cât le vezi, atâta sunt”*. Și avea niște răspunsuri simple, spuse cu convingere, care ne lăsau fără replică și noi ne amuzam și o admiram foarte tare. Avea o forță

---

¹ Nicolae Mărgineanu (1905-1980). Doctor în psihologie, cercetător și conferențiar universitar, fondatorul școlilor profesionale din România. A fost arestat la 14 aprilie 1948 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești, Malmaison, Jilava, Pitești, Aiud, Cluj-Tribunal, Gherla, Dej. A fost eliberat la 26 iunie 1964. Informații din fișele matricole penale din Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor (în continuare AANP). A scris volumul de memorialistică, *Amfiteatre și închisori*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991.

de convingere și un cuvânt foarte greu. Unchiul Pătru² avea peste 120 kg și era cam afemeiat. Bunica îl punea la punct și alerga cu făcălețul după el prin curte și unchiului, cât era de mare, îi era frică de ea și nu îndrăznea să cârtească ceva.

Ea a avut doi feciori, pe tatăl meu și pe unchiul Pătru și, din păcate, amândoi au ajuns în închisoare. Unchiul Pătru a murit mult mai devreme, în condiții foarte suspecte. Și îmi amintesc că ea se ruga să-și mai vadă măcar unul dintre feciori, dar, din păcate, n-a mai apucat. Au fost vremuri foarte dure atunci și lumea s-a înrăit când au venit comuniștii. A venit alt primar în sat, care era un nenorocit. Toți activiștii aceștia erau de-o obrăznicie extraordinară. A fost arestat unchiul Pătru, care fusese primar ani de zile, ca liberal. Avea o personalitate puternică și când se întâmpla ceva în sat, sătenii pe el îl chemau. Era impunător, cu o voce puternică, și știa să devină autoritar. De obicei activiștii care veneau în sat se străduiau să facă propagandă comunistă, să le explice cât de bine va fi în Gospodăriile Colective. Unchiul Pătru îi lăsa să vorbească și la urmă îi întreba: „Mă, tu crezi în Dumnezeu?”. Și acela zicea:

---

² Petru Mărgineanu (1903-1950). Țăran, catalogat chiabur, fost primar în Obreja timp de 14 ani, până în 1945. A sprijinit organizația anticomunistă a lui Alexandru Maxim. A fost arestat la 16 martie 1949 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Cluj-Tribunal, Sibiu. A fost ridicat de Securitatea Cluj la 5 aprilie 1950 și ucis în apropiere de Teaca, jud. Bistrița-Năsăud. Informații din fișele matricole penale din AANP; Gheorghe Petrov, „Crimele Securității. Execuțiile din aprilie 1950 de lângă orașul Bistrița și comuna Teaca”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, 116 (3/2021), pp. 58, 64.

„Nu cred”. Și atunci se termina discuția, plecau toți țărani. Cam acesta era argumentul lui final.

Vă spuneam că bunica avea o forță de convingere extraordinară. A fost un moment când am crezut că o pierdem. Apăreau uneori soldați ruși, rățăciți din armată, care veneau la jaf în sat. Veneau după vin, după fete și la furat. Țăranii s-au unit și în momentul când veneau rușii îi opreau sau le dădeau bătaie și îi trimiteau înapoi. La un moment dat, s-a întâmplat că i-au și dezarmat și i-au urcat în tren, ca să plece. Iar ăia s-au întors cu câteva sute de militari ruși. Țăranii au știut, au fugit imediat în pădure și s-au ascuns. Femeile au rămas acasă. Și soldații, aflând unde locuiește primarul, că s-a găsit o *coadă de topor* care le-a spus, s-au dus la noi acasă, unde locuia unchiul Pătru și au dat peste Mama Ică, cum îi spuneam noi bunicii. Și a ieșit bunica la ei cu mult curaj și i-a luat la rost: „Mă, vouă nu vă e rușine! Hoherilor! Tâlharilor! Veniți să dați buzna peste noi!”. ăia au rămas cu gurile căscate. Cred c-au recunoscut-o pe bunica lor de acasă în ea, cred că și-au amintit de satul lor, pentru că li s-a făcut rușine și au lăsat armele în jos. A fost un moment foarte tensionat. Mama Ică putea să-și piardă viața. Ei erau cu pușca automată în fața ei și puteau să tragă fără probleme. A fost un moment extraordinar. Ea le-a vorbit cu atâta convingere încât le-a transmis soldaților mesajul ei, chiar dacă ei nu înțelegeau limba română.

Vremurile de război și cele care au urmat după instalarea comunismului au fost cumplite. Din păcate, nu cred că vremurile care vor veni vor fi mai blânde. Și nu cred că lumea e pregătită. De fapt, niciodată nu a fost

pregătită. De multe ori m-am întrebat ce a ținut țara asta de-a lungul timpului. Categorie nu puterea militară, nici puterea economică. Tot timpul am fost încolțiți de cineva. Tot timpul s-a jefuit din țara asta. Tot timpul! De la cucerirea romanilor la năvălirile barbare, apoi dominațiile turcească, austriacă, sovietică și până în zilele noastre. Și încă suntem o țară bogată, râvnită și acum. Au fost tot timpul alții mai puternici decât noi. Dar, totuși, singurele lucruri care ne-au ținut ca neam și s-au păstrat de-a lungul timpului au fost limba și credința. Și dacă acestea pier, cred că va fi vai și amar de noi.

Copilăria și omul de mai târziu

Stau de vorbă cu copiii mei, pe care până la un anumit prag al vârstei i-am dus la biserică, dar de la un timp nu au mai vrut să meargă. Probabil, la un moment dat, vor fi atenționați de Dumnezeu spre binele lor. Categorie spre binele lor, ca să-i zguduie puțin și să descopere că fără credință sunt mai vulnerabili, fără credință pericolele sunt mult mai mari.

Știu că și copiilor li se poate vorbi despre credință, despre adevăr, despre speranță și despre iubire. Chiar dacă la început ni se pare că ei înțeleg mai puțin, pe parcurs constatăm că pricep mai mult decât bănuim noi. Discutând cu ei pe marginea unor povești sau a unor întâmplări din viață, îi putem face să înțeleagă lucruri importante ale vieții noastre. Sunt pași mici pentru început. Pentru evenimente mari se nasc oameni puternici care au menirea să le îndeplinească. Dar lucruri mici putem face fiecare dintre noi. Să fim o mică lumină în jurul nostru. Să poți să dai un sfat bun, să poți să

corectezi pe cineva, dacă este nevoie, să poți să ajuți pe cineva fără să simți măcar acest lucru. Asta putem face. Și nu este puțin lucru.

Discernământul se învață în familie. Eu așa cred. Pentru copiii care intră în biserică, Sfânta Liturghie pare un spectacol, un spectacol divin care îi impresionează foarte mult. Chiar dacă nu înțeleg ei foarte mult acolo, dar se simt bine. Și, mai târziu, dacă va urma o perioadă în care biserica lipsește din viața lor, în momentul în care vor reveni, vor reveni acasă, vor reveni într-un loc în care ei s-au simțit bine și în care își amintesc că au trăit emoții puternice. Cred că e foarte important ca ei să fie duși la biserică, să primească Sfânta Împărtășanie, să se bucure de atmosfera din biserică. Și copiii mici chiar se bucură acolo.

Mă joc cu mare bucurie cu copiii. Pătrunzi în altă lume. Revii într-o lume uitată, în care ai trăit și tu cândva. E foarte frumoasă lumea copilăriei. Am opt nepoți. Șase din partea Mariei și doi din partea băiatului, din prima căsătorie, Petru.

„Cei șapte ani de acasă”.

Despre grija părintească

Multă vreme n-am înțeles ce înseamnă acești „șapte ani de acasă”. Acum câțiva ani m-am apropiat mai mult de un scenograf cu care am colaborat la câteva filme. Se numește Dumitru Nicodim și a avut o copilărie foarte dură, a scris și un roman autobiografic extraordinar, *Casa lui David*³, despre familia lui în perioada colectivizării din

³ Dumitru Nicodim, *Casa lui David*, Editura Humanitas, București, 1996.

Dobrogea. Tatăl lui refuzase colectivizarea și trecuse la secta *Martorii lui Iehova*, pentru că i s-a părut că aceștia sunt singurii care se opun comunismului, motiv pentru care l-au închis în repetate rânduri și, la urmă, i-au luat toți copiii și i-au plasat la orfeline, despărțiți, câte doi-trei într-un loc. Copiii aceștia n-au beneficiat de cei „șapte ani de acasă”. Dumitru a trecut acum de 65 de ani și încă resimte acest handicap, această lipsă a prezenței părinților din copilărie. Sunt anumite lucruri pe care nu le mai poți învăța dacă nu ai beneficiat de ele atunci, în copilărie, când aveai în fiecare ceas nevoie de un mic sfat, de o vorbă bună, de o încurajare sau uneori de o mustrare. Amănunte aparent neînsemnate, dar care treptat îți formează personalitatea. N-ai cum să le recuperezi, oricât de mult ai încerca. Ele s-au pierdut în anonimat. Există și acum la Dumitru o stângăcie în a relaționa cu oamenii, o neîncredere în comportament, un pas înapoi față de cei din jur, față de lumea din jur.

Nicolae, tatăl și modelul meu

Tata era născut în 1905 și, după ce făcuse trei sau patru clase primare în sat, a vrut să meargă la Blaj, la școală, cum vă spuneam. În acel an a fost singurul copil din sat trimis la școală. Și pentru că izbucnise Primul Război Mondial chiar atunci, n-a putut să meargă în acel an, ci abia în al doilea an. În primii ani de liceu la Blaj se predă în limba maghiară și tatei i-a fost extrem de dificil, pentru că la noi în sat nu era nici un ungar și tata nu știa limba. În loc de Nicolae îi spuneau Micloș. În

memoriile lui povestește cu mult umor această perioadă. Există atunci, în Ardeal, o dorință extrem de mare a elevilor de a demonstra că și tinerii ardeleni pot fi buni la carte.

După Marea Unire, când Ardealul avea mare nevoie de cadre, tinerii au avut șansa să li se ofere, din partea societății, o deschidere extraordinară. După câțiva ani tata s-a mutat din Blaj la Liceul „Aurel Vlaicu” din Orăștie, pentru că aflase de la un coleg că acolo era un director extraordinar, Aron Demian⁴, care îi stimula și îi ajuta pe elevi.

După liceu, tata a reușit mai întâi să intre la Facultatea de Sociologie din Cluj. L-a avut profesor de psihologie pe Ștefănescu-Goangă⁵, care le cerea studenților ca la orele practice să nu repete ce li s-a spus la curs, ci să încerce să facă un referat cu propria lor minte. Cu această ocazie profesorul Goangă l-a remarcat pe tata, care a făcut o lucrare foarte bună și i-a propus să urmeze psihologia. Ca să-l câștige, l-a numit chiar preparator, ceea ce îi permitea să câștige o mică

---

⁴ Aron Demian (1891-1970). Profesor (1918-1921) și apoi director al Liceului „Aurel Vlaicu” din Orăștie (1921-1938), inspector general în Ministerul Învățământului (1938-1944), deținător al titlului de „profesor emerit”; Maria Razba, *Personalități hunedorene (sec. XV-XX)*. Dicționar, Editura Biblioteca Județeană „Ovid Densusiașanu”, Deva, 2000, pp. 138-139.

⁵ Florian Ștefănescu-Goangă (1881-1958). Psiholog, membru corespondent al Academiei Române (1937), om politic liberal, rector al Universității din Cluj (1932-1940). A fost arestat la 5/6 mai 1950 și încarcerat la Sighet. A primit o pedeapsă administrativă de 24 de luni, majorată ulterior cu 60 de luni. A fost eliberat la 5 iulie 1955; Andrea Dobeș, *Spații carcerale în România comunistă. Penitenciarul Sighet (1950-1955)*, vol. II, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2021, pp. 669-670.

sumă de bani ca să se întrețină. Dacă atunci, când era la Blaj, fiind la 10 km de Obreja, veneau părinții și îi mai aduceau mâncare, acum, la Cluj, pachetul cu alimente venea mai rar și tata s-a bucurat de acest venit de preparator.

Încă din timpul studenției a devenit asistent, și din salariile de asistent, din ce câștigau ei, Ștefănescu-Goangă le oprea jumătate din bani ca să aibă vara pentru un drum în străinătate, pentru a merge să studieze. Un fel de mică *bursă*, din câștigul lor chiar. Nu existau bursele și prilejurile de acum. Astfel tata a călătorit în majoritatea țărilor europene. A fost în Germania de două-trei ori. A scris o lucrare despre psihologia germană contemporană. A fost în Franța și a reușit să stea de vorbă cu câțiva mari psihologi de atunci. A publicat o carte despre psihologia franceză.

La 27 de ani a luat doctoratul cu *Magna cum laude*, când deja avea publicate mai multe cărți. Șansa lui foarte mare a fost că Fundația Rockefeller⁶, care oferea burse foarte generoase și care până atunci nu dăduse pentru psihologie, a oferit în acel an o bursă și tata a reușit să o ia. Între timp se căsătorise cu mama, au plecat împreună în Statele Unite și, din bursă, au putut să trăiască foarte bine și să pună și bani deoparte, ei fiind obișnuiți cu strâmtorarea din țară. La început bursa a fost pentru șase luni. Însă profesorii pe care i-a avut acolo, mulțumiți de ceea ce pregătea tata, i-au mărit șederea la un an. După aceea, văzând progresele făcute

---

⁶ Fundație înființată la începutul secolului XX de industriașul, filantropul și miliardarul John D. Rockefeller (1839-1937).